

8. АНАЛІТИКА

Марина Максимівна Новгородська,
аспірант, молодший науковий співробітник
відділу діагностики обдарованості
Інституту обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3157-7155>

УДК 37.013

DOI [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2021-2\(81\)-98-103](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2021-2(81)-98-103)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФІЛАКТИКИ ЗАЛЕЖНОСТІ ОБДАРОВАНИХ ПІДЛІТКІВ ВІД ВІРТУАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація.

У статті наведено дані світових досліджень щодо залежних від віртуального середовища обдарованих підлітків. Представлено теоретичні основи профілактики залежності обдарованих підлітків від віртуального середовища. Показано різні погляди дослідників на фактор обдарованості підлітків і пов'язані з ним ризики виникнення залежності від віртуального середовища. У статті наголошено на наявність нагальної потреби профілактики цього явища. Виявлено фактори ризику виникнення залежності обдарованих підлітків від віртуального середовища. Описано модель профілактики залежності від віртуального середовища.

Ключові слова: профілактика; обдаровані підлітки; залежність; віртуальне середовище; Інтернет-залежність; автономність; праця.

Останніми десятиліттями світ, відносини, спілкування та побут людей зазнали докорінних змін через розвиток та стрімке поширення новітніх технологій. Найбільше впливу нового технологічного суспільства піддаються діти та підлітки. Підлітки ще не в змозі повністю самостійно контролювати власне життя, це проявляється в порушеннях вольової саморегуляції, патологічній захопленості віртуальним середовищем, а саме – Інтернетом та електронними гаджетами. Усе це в результаті призводить до формування залежної від віртуального середовища поведінки підлітків.

Метою пропонованої статті є: спираючись на результати зарубіжних досліджень, описати теоретичні основи профілактики залежності обдарованих підлітків від віртуального середовища.

Загалом залежність від віртуального середовища ми розуміємо як поведінкову залежність підлітків від різних цифрових пристроїв, зокрема й Інтернет-залежність. У цій статті ґрунтовно розглянуто Інтернет-залежність як таку онлайн-активність підлітка, що призводить до порушення поведінки, а саме – до нездатності самостійно регулювати власну діяльність в Інтернеті. Причому ця діяльність не пов'язана з навчанням, що в

результаті призводить до психологічних, соціальних і пов'язаних зі здоров'ям проблем.

Наведемо результати недавніх епідеміологічних досліджень. Так, поширеність Інтернет-залежності з-поміж підлітків лише в Північній Америці та Європі становить від 1,5 до 13,9 % [1–3]. Ці результати говорять самі за себе: проблема існує і на неї не можна закривати очі, оскільки нинішні підлітки, наші діти – наше майбутнє.

Серед дослідників, які вивчали різні види залежності від віртуального середовища (зокрема Інтернет-залежність) можемо назвати К. S. Yang, D.N. Greenfield, M.D. Griffiths, O.C. Войскунського, В.Д. Менделевича, В.Л. Малигіна, К.О. Феєккісова, А. Сучжон-Кім Пан, М.І. Дрепу, Н.В. Коцеткова та ін.

Багато дослідників, зокрема індійські вчені [4], наголошують, що залежність від використання Інтернету виявляється у формі багатогодинної онлайн-активності, особливо в розважальних цілях, переважно через соціальні мережі та чати. Дослідження Інтернет-залежності, що проводилося в Індії [4], підтверджує, що залежність від Інтернету чинить суттєвий вплив на здоров'я підлітків і може призвести до депресії,

тривоги та стресу. У дослідженні взяли участь 621 учень з шести шкіл з англійською мовою навчання у Ахмедабаді, з яких 552 (88,9 %) виконали тест на залежність від Інтернету, розроблений К. Янг, а також шкалу стресу та тривожності під час депресії. Результати дослідження показали, що 65 (11,8 %) підлітків мали наявну Інтернет-залежність, що виявлялося в: кількості часу, що було проведено в мережі; використанні сайтів соціальних мереж і чатів; наявності занепокоєння та стресу. Вік, стать та оцінка академічної успішності не впливали на Інтернет-залежність. Варто зауважити, що згідно з результатами цього дослідження, між Інтернет-залежністю, депресією, тривогою і стресом наявна сильна позитивна кореляція.

Потрібно підкреслити, що виникнення залежності безпосередньо пов'язано з наявністю постійних стресорів, що дійсно може супроводжуватися тривогою та призвести до депресії. Підліток шукає «віддушину», рятуючись від стресу і тривоги, та знаходить її у віртуальному середовищі, граючи на комп'ютері чи проводячи багато часу в Інтернеті (у чатах, соціальних мережах).

У недавньому польському дослідженні [5] було задіяно 131 старшокласника, з яких 62 особи (47,3 %) були жителями сільської місцевості, а 69 (52,7 %) – міських районів. Було встановлено, що 28,2 % респондентів використовували Інтернет більше 6 годин у шкільні дні, у порівнянні з 45,8 % – у вихідні. У результаті, високий і дуже високий ризик Інтернет-залежності було зафіксовано у 7,7 % респондентів. Значно вищі показники Інтернет-залежності були зареєстровані у жителів сільської місцевості ($p < 0,05$). Також було встановлено, що підлітки з Інтернет-залежною поведінкою мають значне погіршення здоров'я. Більш високий індекс загального стану здоров'я корелював з більш сильною заявленою готовністю скоротити свою онлайн-активність на користь проведення часу поза домом. Автори стверджують, що створення для підлітків різних варіантів проведення часу на відкритому повітрі або далеко від дому може сприяти зниженню їх онлайн-активності, а отже – знизити ризик Інтернет-залежної поведінки.

Ми погоджуємося з авторами дослідження стосовно того, що саме конструктивна діяльність, праця в реальному світі, будь-то на відкритому повітрі, далеко від дому або навіть вдома може знизити ризик Інтернет-залежної поведінки у підлітків. Ще В. Сухомлинський зазначав: «Праця – найбільша краса, але праця разом з тим – це і пекельно важка справа. Пізнати цю істину – ось в чому один із секретів виховання... Без подолання труднощів, без переважань немає і не буде справжньої людини. Молодості неодмінно має бути важко на шляху до досягнення мети» [17, с. 570–571]. У нашому випадку – метою є

відхід від залежної від віртуального середовища поведінки через конструктивну діяльність, праця в реальному житті. Саме праця постає змістовною основою профілактики залежності обдарованих підлітків від віртуального середовища. Тобто *задіяність підлітка в праці* (творчій, розумовій, фізичній) в реальному світі, сімейні обов'язки, грамотно сплановане дозвілля підлітка є гарантованою профілактикою залежності від віртуального середовища.

Згідно з даними різних науковців, Інтернет-залежність корелює з факторами способу життя. Наприклад, деструктивне використання Інтернету корелює з такою поведінкою як банальний пропуск сніданку, ортостатична дисрегуляція, ранкова сонливість, зменшення часу, що витрачається на навчання (як наслідок – низька успішність) [6], а також азартні ігри, малорухливий спосіб життя [7], швидке харчування [8], недостатній відпочинок, зловживання іншими психоактивними речовинами, куріння і низька фізична активність [9]. Дійсно, збільшуючи час перебування в Інтернеті, підлітки зменшують кількість часу, що витрачають на навчання. У результаті у залежних від віртуального середовища підлітків відзначається низька успішність і відсутність мотивації до навчання. Окрім того, помічено швидке зниження здатності чинити опір спокусі знаходження у віртуальному середовищі.

Негативний вплив Інтернет-залежності на стан фізичного та психічного здоров'я особливо помітний у дітей і підлітків, переважно через формування у них нездорових звичок, а також потенційних негативних наслідків нездорового способу життя в молодості. Підлітки та молодь – це найбільш активна демографічна група населення, на яку, як відомо, впливає деструктивне використання Інтернету [10]. Серед польських підлітків віком 14–17 років, які проживають в містах і сільській місцевості, деструктивне використання Інтернету було виявлено у 13,3 % [5]. Імовірно, підлітки, які проживають в сільській місцевості, можуть бути більш фізично активними, проводити більше часу на свіжому повітрі та вести більш здоровий спосіб життя, аніж їхні однолітки, які живуть у містах. Саме праця, як ми наголошували вище, є змістовною складовою профілактики залежності обдарованих підлітків від віртуального середовища.

Особливе занепокоєння польських дослідників [5] викликав той факт, що значний відсоток з-поміж опитаних підлітків використовували Інтернет більше 6 годин на день (28,2 % у дні відвідування школи і 45,8 % – у вихідні). Переважно батьки не контролювали час, проведений їхніми дітьми в Інтернеті. Головними причинами скорочення часу, який приділявся Інтернет-активності, були шкільні та домашні обов'язки, а також зустрічі з друзями. Найпоширенішим пристроєм

для доступу в Інтернет був телефон або планшет, а цілком онлайн-активності – спілкування з друзями. Мало хто з респондентів вказували на те, що вони використовували Інтернет виключно для пошуку інформації з метою підготовки до шкільних занять, збагачення хобі чи інтересів. Значна частина респондентів (44,3 %) знала про загрози, що пов'язані з надмірним використанням Інтернету. Важливо, що 75,6 % підлітків заявили, що обмежили б свою онлайн-активність, якби в них були більш різноманітні варіанти проведення вільного часу.

Японські дослідники дисфункційного використання Інтернету R. Kojima, M. Sato та ін. [11] акцентують на збільшенні його впливу на спосіб життя та появу деструктивних симптомів, що пов'язані зі здоров'ям унаслідок швидкого поширення смартфонів. Це дослідження було спрямовано на з'ясування поширеності деструктивного використання Інтернету протягом трьох років. Паралельно науковці вивчали фактори способу життя та стану здоров'я, що пов'язані з деструктивним використанням Інтернету серед учнів середньої школи в Японії. Дослідники визначили, що деструктивне використання Інтернету було пов'язано з пропуском сніданку, пізнім відходом до сну (після опівночі) та наявністю симптомів ортостатичної дисрегуляції в учнів усіх класів. Сонливість після пробудження вранці, зменшення часу на навчання (як наслідок – академічна неуспішність) і депресивні симптоми мали позитивні кореляції з деструктивним використанням Інтернету [11].

На нашу думку, у цьому контексті доречною буде розробка превентивних заходів профілактики та корекції Інтернет-залежної поведінки підлітків. Розглянемо теоретичну модель профілактики залежності обдарованих підлітків від віртуального середовища.

Гарантом недопущення залежності обдарованого підлітка від віртуального середовища є сталий стан нервової системи, оскільки підліток, який безперервно перебуває в стресі є залежним. Тобто, щоб «відключитися» від стресора, залежний підліток обирає «короткий шлях»: викурити сигарету, випити (вжити алкоголь) або «прийняти дозу», або ж, як в нашому випадку, – вийти у віртуальне середовище, наприклад в Інтернет.

Автономність особистості є інтегральною основою профілактики залежності від віртуального середовища. Автономності людина досягає, коли працює над недопущенням стресу й, головним чином, – над усуненням стресорів, тобто факторів, які вганяють в стрес.

У недавньому дослідженні китайських колег L. Lin, J. Liu та ін. [12] вивчалось, чи опосередковує Інтернет-залежність зв'язок між віктимізацією однолітків (наприклад, кіберзалякуванням) і психологічними та фізичними симптомами.

Окрім того, було оцінено, чи пом'якшують фізичні вправи гіпотетичне посередництво. Результати дослідження показали, що фізичні вправи пом'якшують взаємозв'язок між Інтернет-залежністю та психологічними та фізичними симптомами ($p = 0,047$). Науковці дійшли висновку, що Інтернет-залежність відіграє посередницьку роль між кібервіктимізацією і психологічними та фізичними симптомами. Таким чином, розв'язання проблеми Інтернет-залежності серед жертв кіберзалякування має сенс. Також фізичні вправи зменшують негативний вплив на здоров'я, а тому їх доречно застосовувати на практиці.

Ще в одному дослідженні, проведеному I. Sureda Garcia, R. López Penádes та ін. [13] було вивчено Інтернет-залежність і кібербулінг серед обдарованих підлітків та їхніх однолітків. Автори проаналізували, чи існують відмінності між обдарованими підлітками та їхніми однолітками щодо кібербулінгу (як агресора чи жертви) та Інтернет-залежності (як у внутрішньо-особистісному, так і в міжособистісному вимірах). На вибірці обдарованих підлітків та їхніх однокласників було вивчено зв'язки між кіберзалякуванням та Інтернет-залежністю. Учасниками дослідження були 122 підлітки віком 13–17 років, які здобули обов'язкову середню освіту. Половина з респондентів вважалися обдарованими підлітками. Дані, що було отримано за допомогою дослідження, не виявили суттєвих відмінностей між обдарованими підлітками та їхніми однолітками з точки зору частоти кібербулінгу та Інтернет-залежності. Проте результати узагальнених лінійних моделей дослідження виявили важливу роль, яку міжособистісні конфлікти, що витікають з Інтернет-залежності, відіграють у контексті формування ситуації кіберзалякування.

Так, мобільні телефони та Інтернет можуть використовуватися підлітками для створення нового способу залякування, а саме – кіберзалякування шляхом забезпечення анонімності агресорів. Через це кібератаки стають досить поширеними. Це також стосується надмірного використання Інтернету, що може призвести до скорочення соціальної взаємодії з друзями і родиною. Зловживання Інтернетом може викликати почуття ізоляції та відторгнення серед однолітків, а також їхню агресивну поведінку. Окрім того, підвищується ймовірність психічних захворювань [13]. Автори дослідили вибірку учнів підліткового віку, щоб дійти висновку про те, що обдарованість може означати схильність до залякування з боку інших однолітків. Такі фактори, як негативні стереотипи, заздрість до обдарованих підлітків або ненависть до їхніх здібностей та обдарованості також можуть сприяти негативному ставленню до них. Автори підкреслюють, що індивіди, ідентифіковані як обдаровані зазвичай мають більш високий рівень соціального функціонування,

просоціальну поведінку та виняткове співчуття, а також володіють здатністю до опору і емоційною силою. Ці характеристики належать до адекватної соціальної самооцінки і ефективних стратегій виживання, які сприяють більшому успіху під час зіткнення зі стресовими соціальними проблемами. Дослідники припускають, що обдаровані підлітки можуть перебувати як в ролі жертви, так і агресора.

Автори також згадують кореляцію між симптомами Інтернет-залежності й антисуспільною поведінкою. Нав'язливе, патологічне використання Інтернету було пов'язано з більшою ймовірністю участі в кіберзалякуванні. Так, деструктивне або дисфункційне використання Інтернету впливає на психологічне благополуччя та психічне здоров'я підлітків в короткостроковій і довгостроковій перспективі. Варто зауважити, що Інтернет-залежний підліток є залежним від того, щоб відповідати правилам «гри» в Інтернет-мережі. Ідеться про те, що, потрапивши в середовище кіберагресорів, залежний від віртуального середовища підліток, з більшою ймовірністю, примкне до агресорів для участі в кіберзалякуванні.

Натомість дослідники R. Francis, D.J. Hawes і M. Abbott [14] дійшли висновку, що обдаровані підлітки можуть краще соціально й емоційно адаптуватися та мати менше проблем із поведінкою в середині класу. Загалом обдарованість може бути фактором захисту від прояву Інтернет-залежної поведінки, хоча може існувати підгрупа обдарованих підлітків, у яких є внутрішньо особистісні та міжособистісні конфлікти, у результаті чого у них може сформуватися Інтернет-залежність.

Отже, науковці сучасних західних досліджень не дійшли єдиної точки зору щодо взаємозв'язку обдарованості та Інтернет-залежності. На нашу думку, обдаровані підлітки та їхні однолітки можуть бути однаково схильні до ризику формування Інтернет-залежності. Вище було зазначено, що лише автономність особистості підлітка та праця над недопущенням або усуненням стресорів перешкоджають виникненню залежності від віртуального середовища.

Дослідники ближнього зарубіжжя О. Єгоров, Д. Чарна та ін. [15], вивчаючи проблему Інтернет-залежної поведінки підлітків, встановили, що дівчата користувалися соцмережами частіше ніж юнаки. Також цікаво, що користувачів ігрових спільнот ризик Інтернет-залежності виявився вищим. Інтернет-залежність частіше відзначалася у пацієнтів із психічними порушеннями. Тенденція до Інтернет-залежної поведінки виявилася частішою у пацієнтів з поведінковими розладами та шизофренією [15].

Аналіз сучасних досліджень дає змогу стверджувати, що головними критеріями залежності від віртуального середовища поведінки обдаровано-

го підлітка є нездатність керувати власним часом, наявність внутрішньо особистісних проблем особистості та патологічна захопленість Інтернетом, комп'ютерними іграми тощо.

Дані тайванського дослідження, яке було проведено науковцями С. Н. Ко, J. Y. Yen та ін. [16], свідчать про те, що Інтернет-залежність у формі онлайн-гемблінга має найгірший прогноз у порівнянні з іншими видами залежності від віртуального середовища поведінки.

Саме в підлітковому віці спостерігається підвищена збудливість, емоційна нестійкість, швидке зниження здатності чинити опір спокусі знаходження у віртуальному середовищі, проявляється патологічна захопленість від Інтернету. Підлітковий вік – це перехідний етап, для якого характерним є становлення всіх систем організму. У цей період можливий нестійкий стан нервової системи підлітка, що посилюється щоденними стресорами, які накопичуються і породжують стрес. Усі ці фактори можуть спровокувати появу Інтернет-залежної поведінки серед обдарованих підлітків та їхніх однолітків. У цьому контексті перспективою подальших досліджень є створення програми з корекції залежності обдарованих підлітків від віртуального середовища.

Отже, на основі наведених результатів світових досліджень, що присвячені актуальній проблемі залежності підлітків від віртуального середовища (Інтернет-залежності), у нас склалося власне бачення процесу залежності обдарованих підлітків, яке ми представили у вигляді теоретичної моделі профілактики залежності та плануємо використовувати в подальшій практичній діяльності. Згідно з нашою моделлю профілактики залежності обдарованих підлітків від віртуального середовища, *праця* є тією складовою, яка виводить із залежності. Основою недопущення залежності є стійкий стан нервової системи підлітка.

З огляду на результати розглянутих нами світових досліджень про збільшення деструктивного використання Інтернету підлітками, вважаємо, що подальша праця з профілактики та корекції залежності обдарованих підлітків від віртуального середовища є перспективним та актуальним напрямом сучасних наукових досліджень.

Використані літературні джерела

1. Durkee T., Kaess M., Carli V., Parzer P., Wasserman C., et al. Prevalence of pathological internet use among adolescents in Europe: demographic and social factors. *Addiction*. 2012. Vol. 107. P. 2210–2222.
2. Liu T.C., Desai R.A., Krishnan-Sarin S., Cavallo, D.A., Potenza M.N. Problematic Internet use and health in adolescents: data from a high school survey in Connecticut. *J Clin Psychiatry*. 2011. Vol. 72. P. 836–845.
3. Müller K.W., Dreier M., Duven E., Giralt S., Beutel M.E., Wölfling K. Approach to investigate psychopathology and development-specific personality traits associat-

ed with Internet Addiction. *J Clin Psychiatry*. 2017. Vol. 78. No. 3. P. e244–e251.

4. Yadav P., Banwari G., Parmar C., Maniar R. Internet addiction and its correlates among high school students: A preliminary study from Ahmedabad, India. *Asian J Psychiatr*. 2013. No. 6(6). P. 500–505.

5. Problematic Internet Use and health behaviors in adolescent residents of urban and rural areas in Poland – a cross-sectional study Marta Kozybska, Olga Szpak, Jacek Kurpisz, Zofia Lebiecka, Kinga Flaga-Gieruszyńska, Jerzy Samochowiec, Beata Karakiewicz. *Archives of Psychiatry and Psychotherapy*. 2019; 4: 82–91

6. Kojima R., Sato M., Akiyama Y., Shinohara R. Problematic Internet use and its associations with health-related symptoms and lifestyle habits among rural Japanese adolescents. 2018. P. 1–7.

7. Peltzer K., Pengpid S., Apidechkul T. Heavy Internet use and its associations with health risk and health-promoting behaviours among Thai university students. *Int J Adolesc Med Health*. 2014. 26(2). P. 187–194.

8. Bener A., Bhugra D. Lifestyle and depressive risk factors associated with problematic internet use in adolescents in an Arabian Gulf culture. *J Addict Med*. No. 7(4). P. 236–242.

9. Durkee T., Carli V., Floderus B., Wasserman C., Sarchiapone M., Apter A., et al. Pathological Internet Use and Risk-Behaviors among European Adolescents. *Int J Environ Res Public Health*. 2016.

10. Poprawa R. Problematyczne używanie internetu – symptom i metoda diagnozy. Badania wśród dorastającej młodzieży. *Psychol Jakości Życia*. 2012. 11(1). P. 57–82.

11. Kojima R., Sato M., Akiyama Y., et al. Problematic Internet use and its associations with health-related symptoms and lifestyle habits among rural Japanese adolescents. *Psychiatry Clin Neurosci*. 2019. 73(1). P. 20–26.

12. Lin L., Liu J., Cao X., et al. Internet addiction mediates the association between cyber victimization and psychological and physical symptoms: moderation by physical exercise. *BMC Psychiatry*. 2020;20(1):144. Published 2020 Apr 3.

13. Sureda Garcia, I., López Penádes, R., Rodríguez Rodríguez, R., & Sureda Negre, J. Cyberbullying and Internet Addiction in Gifted and Nongifted Teenagers. *Gifted Child Quarterly*. 2020. 64(3). P. 192–203.

14. Francis, R., Hawes, D. J., & Abbott, M. Intellectual giftedness and psychopathology in children and adolescents: systematic literature review. *Exceptional Children*. 2016. 82(3). P. 279–302.

15. Егоров А.Ю., Чарная Д.И., Хуторянская Ю.В., Павлов А.В., Гречаный С.В. Интернет-зависимое поведение у подростков с психическими расстройствами. *Обзор психиатрии и медицинской психологии имени В.М. Бехтерева*. 2018. № 4. С. 35–45.

16. Ko C.H., Yen J.Y., Yen C.F., Lin H.C., Yang M.J. Factors predictive for incidence and remission of internet addiction in young adolescents: a prospective study. *Cyber Psychol and Behavior*. 2007. Vol. 10. P. 545–551.

17. Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения: в 3-х т. / Сост. О. С. Богданова, В. З. Смаль, А. И. Сухомлинская. М. : Педагогика, 1981. Т 3. 640 с.

References

1. Durkee, T., Kaess, M., Carli, V., Parzer, P., & Wasserman, C., et al. (2012). Prevalence of pathological internet use among adolescents in Europe: demographic and social factors. *Addiction*. Vol. 107. P. 2210–2222.

2. Liu, T.C., Desai, R.A., Krishnan-Sarin, S., Cavallo, D.A., Potenza, M.N. (2011). Problematic Internet use and health in adolescents: data from a high school survey in Connecticut. *J Clin Psychiatry*. Vol. 72. P. 836–845.

3. Müller, K.W., Dreier, M., Duven, E., Giralt, S., Beutel, M.E., & Wölfling, K. (2017). Approach to investigate psychopathology and development-specific personality traits associated with Internet Addiction. *J Clin Psychiatry*. Vol. 78. No. 3. P. e244–e251.

4. Yadav, P., Banwari, G., Parmar, C., & Maniar, R. (2013). Internet addiction and its correlates among high school students: A preliminary study from Ahmedabad, India. *Asian J Psychiatr*. No. 6(6). P. 500–505.

5. Problematic Internet Use and health behaviors in adolescent residents of urban and rural areas in Poland – a cross-sectional study Marta Kozybska, Olga Szpak, Jacek Kurpisz, Zofia Lebiecka, Kinga Flaga-Gieruszyńska, Jerzy Samochowiec, Beata Karakiewicz (2019). *Archives of Psychiatry and Psychotherapy*. 4. P. 82–91

6. Kojima, R., Sato, M., Akiyama, Y., & Shinohara, R. (2018). Problematic Internet use and its associations with health-related symptoms and lifestyle habits among rural Japanese adolescents. P. 1–7.

7. Peltzer, K., Pengpid, S., & Apidechkul, T. (2014). Heavy Internet use and its associations with health risk and health-promoting behaviours among Thai university students. *Int J Adolesc Med Health*. 26(2). P. 187–194.

8. Bener, A., & Bhugra, D. Lifestyle and depressive risk factors associated with problematic internet use in adolescents in an Arabian Gulf culture. *J Addict Med*. No. 7(4). P. 236–242.

9. Durkee, T., Carli, V., Floderus, B., Wasserman, C., Sarchiapone, M., Apter, A., et al. (2016). Pathological Internet Use and Risk-Behaviors among European Adolescents. *Int J Environ Res Public Health*.

10. Poprawa, R. (2012). Problematyczne używanie internetu – symptom i metoda diagnozy. Badania wśród dorastającej młodzieży. *Psychol Jakości Życia*. 11(1). P. 57–82.

11. Kojima, R., Sato, M., & Akiyama, Y., et al. (2019). Problematic Internet use and its associations with health-related symptoms and lifestyle habits among rural Japanese adolescents. *Psychiatry Clin Neurosci*. 73(1). P. 20–26.

12. Lin, L., Liu, J., & Cao, X., et al. (2020). Internet addiction mediates the association between cyber victimization and psychological and physical symptoms: moderation by physical exercise. *BMC Psychiatry*. 20(1). P. 144.

13. Sureda Garcia, I., López Penádes, R., Rodríguez Rodríguez, R., & Sureda Negre, J. (2020). Cyberbullying and Internet Addiction in Gifted and Nongifted Teenagers. *Gifted Child Quarterly*. 64(3). P. 192–203.

14. Francis, R., Hawes, D. J., & Abbott, M. (2016). Intellectual giftedness and psychopathology in children

and adolescents: systematic literature review. *Exceptional Children*. 82(3). P. 279–302.

15. Egorov, A.Yu., Charnaya, D.I., Hutoryanskaya, Yu.V., Pavlov, A.V., & Grechanyiy, S.V. (2018). Internet-zavisimoe povedenie u podrostkov s psihicheskimi rasstroystvami [Internet addiction behavior in adolescents with mental health problems]. *Obozrenie psihiatrii i meditsinskoy psihologii imeni V.M.Behtereva – Review of Psychiatry and Medical Psychology named after V.M.Behterev*. 4. P. 35–45.

16. Ko, C.H., Yen, J.Y., Yen, C.F., Lin, H.C., & Yang, M.J. (2007). Factors predictive for incidence and remission of internet addiction in young adolescents: a prospective study. *Cyber Psychol and Behavior*. Vol. 10. P. 545–551.

17. Suhomlinskiy, V.A. (1981). *Izbrannyye pedagogicheskie sochineniya [Selected pedagogical works]*. Moscow. 640 p.

Novohorodska Maryna. The Theoretical Basis of Gifted Teenagers' Dependence Prevention on the Virtual Environment.

Summary.

The data from world researches of gifted adolescents who are addicted from the virtual environment and their peers is presented in the article. The theoretical foundations of gifted adolescents' addiction prevention from the virtual environment are presented. Various currents of researchers' views on the adolescents' giftedness factor and the associated addiction risks on the virtual environment are shown. Conclusions about the urgent need to prevent this phenomenon are drawn. The risk factors for the addiction emergence of gifted adolescents on the vir-

tual environment have been identified. The model of addiction prevention on the virtual environment is described.

Teenage age – transitional age which is characterized by all systems of an organism formation. During this period perhaps unstable condition of the teenager's nervous system strengthened by daily stressor which accumulatively can generate a stress. All these factors can provoke an Internet-dependent behavior emergence among the presented and not gifted teenagers therefore prospect of further researches is gifted teenagers' dependence on the virtual environment correction program creation.

On the given results basis of the world researches on dependence on the virtual environment, namely Internet dependence, we had a vision of gifted teenagers' dependence process which we presented in the form of dependence prevention theoretical model which we also use further in practice. According to our model of gifted teenagers' dependence prevention on the virtual environment, personal labour is the component bringing out of dependence. The steady condition of a teenager's nervous system is a basis of dependence prevention. The autonomy of the teenager's identity is an integrated basis of dependence prevention on the virtual environment.

Facing considered by us researches' results about increase in destructive use of the Internet by teenagers, further work on prevention and correction of gifted teenagers' dependence on the virtual environment seems necessary to us.

Key words: prevention; gifted adolescents; addiction from the virtual environment; Internet addiction; personality autonomy; personal labour.

Стаття надійшла до редколегії 14 травня 2021 року